

מעמיק אחריהם ג' טפחים, בכדי שלא תעכב המחרישה. ואם בא לחפור חפירה באותו מקום, קוצץ ויורד כדרכו. והסיק רבינא שהשרשים שעד ט"ז אמה לאילן – שייכים לבעל האילן. חוץ לט"ז אמה – של בעל הקרקע.

דפים כו – כז

מט. מהם השיעורים שקבעו חכמים על מרחק התפשטות שרשי האילן ויניקתם?

באילן רגיל קבעו מרחק התפשטות השרשים עד כ"ה אמה. וזהו שיעור הרחקתו מן הבור, שלא יזיקנו. בחרוב ובשקמה – נ' אמה. ואולם עיקר שיעור יניקת האילן עד ט"ז אמה מכל רוח. (ונחלקו אם שיעור האילן בכלל זה. ע' ראשונים).
(ונטיעות צעירות – שיעור יניקתם לענין חרישתן בערב שביעית, ט' אמות לכל צד.
חטה – עיקר יניקתה אינו אלא כנגדה למטה, ואינה מתפשטת לצדדים. ואולם יונקת גם ג' טפחים מסביבה. עפ"י תוס').

פרק שלישי; דף כח

ג. מהי 'חוקת קרקעות' ומהו שיעורה, בשדות ובשאר נכסי דלא נידיי?

אדם המוחזק בקרקע למשך זמן מסויים, ומתנהג בה כדרך שבעלים מתנהגים עם רכושם, הרי זו הוכחה על בעלותו עליה, ואם בא מערער ואומר: גזולה היא בידך, או טוען: הרי אתה אריס, ואין לך זכות אלא באכילת פירות, או: הקרקע ממושכנת בידך, ואולם שלי היא (לה:), ויש עמו עדים שהיתה הקרקע שלו בעבר, (וכן אם העידו שדר בה אפילו יום אחד), והמחזיק טוען שהקרקע שלו, שקנאה, או ירשה וכדומה, ואין לו שטר או עדים בדבר – אם החזיק בה כשיעור שקבעו חכמים – הרי היא שלו.
(ואם אין למערער עדים שדר בה אי פעם, אין ממש בערעורו ואין הלה צריך חזקה. וגם אם הוא מודה שהיתה פעם שלו, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר'. ראשונים, עפ"י פ"ב דכתובות. ויש שכתבו בדעת רשב"ם שאם לא אכל שלש שנים, אינו זוכה בה ב'מיגו' – ע' דרישה קמו; בית הלוי ח"ג לו, א; חשק שלמה – להלן ל. ואולם אין הוא חייב כלל להתייחס לטענת המערער כל שלא הביא עדים שהיה מרא-קמא – שו"ת הרשב"א ח"ג ע-עא).
שיעור משך החזקה – בדברים העושים פירות תדיר – שלש שנים מיום ליום, וברציפות. בשדה בית הבעל, המסתפקת במי גשמים ואינה עושה פירות אלא פעם בשנה – אינה מיום ליום. ר' ישמעאל אומר: י"ח חדש – שלש בסוף שנה ראשונה (זריעה וקצירה – רש"י. ולתוס' – די בקצירה לבד), י"ב חדש באמצע, ושלש באחרונה (לרש"י – זריעה וקצירה. לתוס' די בזריעה לבד). ולר' עקיבא – י"ד חדש; א' בראשונה, י"ב באמצע וא' באחרונה. (יש אומרים שתנא קמא חולק על ר' ישמעאל ור' עקיבא, ולשיטתו צריך ג' שנים אף בבית הבעל, אלא שאינם מיום ליום רצופין – ערשב"א ועוד. ואולם רשב"ם ותוס' ועוד ראשונים, אינם מפרשים כן.
יש דעת תנאים הסוברת שגם בית הבעל צריכה ג' שנים מיום ליום – להלן לו: וכן נראה לדעת ר' יהודה להלן לה.).
ר' ישמעאל סובר שבשדה אילן ניתן להחזיק אף בזמן קצר, כאשר אכל שלש פעמים פירות שונים, כל מין בתקופה אחרת, כגון כניסת הענבים, מסיקת זיתים וקיץ תאנים. וחכמים חולקים על כך, שלדעתם אין הדבר נקבע בשלש אכילות בלבד אלא בשעות זמן מסוים.
ולדעת ר' ישמעאל ניתן להחזיק ע"י עקירת אספסת ג' פעמים בשלשה חדשים. (ודוקא בשדה העשויה לאספסת. רשב"א).

אם יש עדים שהמערער סייע לו בנטילת פירות מהשדה, שוב אין טענת 'גזולה היא' אפילו תוך שלש שנים. – להלן לה: וכן כשהחזיק בפניו ולא מיחה – לדעת ר' ישמעאל ור' יהודה (מא.) לאלתר הוי חזקה).

דפים כח – כט

נא. א. מה טעם לחזקה שהיא בשלש שנים?

ב. מה הדין כאשר המערער ידוע כאדם קפדן, שיש להניח שאילו היתה הקרקע שלו, ודאי היה מקפיד על ישיבת חברו שם – האם זמן החזקה יהא או בשיעור מועט?

א. הולכי אושא היו אומרים שנלמד הדבר משור המועד, שיצא מחזקת תם לחזקת מועד כשנגה שלש פעמים. ואמרו בגמרא שזה רק לדעת ר' ישמעאל, (שהוא מהולכי אושא), הסובר שמועזילה חזקה בשלש אכילות סמוכות, וכשור המועד לדעת ר' מאיר, שבקירב נגיחותיו – נעשה מועד. (ואולם לר' יהודה אינו מועד אלא בריחוק. ולכאורה לדבריו ניתן ללמוד משור המועד אף לחכמים, אלא שמדבריו (להלן לה.) מבואר שאינו סובר כן. וכן הוכיחו בירושלמי. (וע' ב'אמת ליעקב' ובה'ר צבי'), ולדעתו תקנו ג' שנים מפני ההולכין למרחקים, שעד שיודיעו להם ויבואו וימחו – עובר זמן רב. ולשיטתו, ההקפדה היא מיד, אלא שהאריכו את הזמן מפני הסיבה הנזכרת, ואינו סובר טעם שמירת השטר – ע' בראשונים שם). אבל לחכמים (שהקובע הוא משך הזמן של שלש שנים, ולא שלש אכילות. עפ"י תוס') – אין ללמוד משור המועד. והסיקו בטעם הדבר, שעד תום ג' שנים נוהר אדם בשטרותיו, ויותר מכן שוב אינו משמרם. (ונחלקו ראשונים אם תקנת חכמים היא, כדי שלא יצטרך לשמור שטריו לעולם, או מן התורה היא שלו, שהרי רגלים לדבר, מזה שהלה שתק ולא מיחה. וי"א שגם אם תק"ח היא, לאחר שתקנו, הרי יש כאן ראייה גמורה מכך שידוע שלאחר ג' תיכנס השדה לבעלותו של המחזיק, ולא מיחה).
ב. אין חילוק אם המערער אדם רגיל או קפדן, לעולם אינה חזקה עד ג' שנים. (שכל אדם שומר את שטריו ג' שנים, גם כאשר המערער ידוע כקפדן. עפ"י רשב"א).

דף כט

נב. א. האם החזקה צריכה להיות רצופה?

ב. כיצד מעדיין על החזקה?

ג. שני שותפין שהחזיקו בנכס מספר שנים, שנה זה ושנה זה, לסירוגין – האם זו חזקה?

ד. כיצד מחזיקין משטח סלעי? ומה הדין כשהחזיק שדה באכילת פירותיה חוץ מבית רובע שבה?

ה. מחאה שלא בפניו – מה דינה?

א. החזקה צריכה להיות רצופה, ואם חזקתו מפוזרת, אפילו זמן מרובה – אינה חזקה (רב הונא). ואם דרכם של בני אדם להוביר את הקרקע מדי שנה – די בג' שנים של אכילה בהפסקות. (ס"ה חמש שנים. ואם החזיק שלש שנים ברציפות – מחלוקת בין הפוסקים). ואפילו אם יש שמובירים שדותיהם ויש שאינם מובירים, יכול לטעון המחזיק שהוא מן המובירים. (ולפי טעם אחד המובא בגמרא, אין זו חזקה אלא אם עומדת השדה בין שאר שדות בורות – ע' רשב"ם, נמו"י, רש"ש, פורת יוסף, בית הלוי ח"ג נ. משמע ברשב"ם שאין מועיל אלא אם עשאה ניר בשנה שלא זרע. וכתב בבית הלוי (שם) שלדעתו כן הוא הדין אפילו אם דרך המובירים שלא לעשות ניר כלל, ודלא כשיטה המובאת בשיטמ"ק).

וכן בתנויות שעובדים בהן רק ביום – אין צריך החזקה בלילות. (וכאשר אנשים שאינם חנוונים דרים בהן בלילות – אזי צריך חזקה של ו' שנים בימים. ואם אין דרים שם בלילה כלל – די בג' שנים. עפ"י תוס'. ומסתימת